

Succesfactoren gemeentelijk milieubeleid

**Verslag werkconferentie
'Koplopers gemeentelijk milieubeleid'
d.d. 3 oktober 2001**

STICHTING NATUUR EN MILIEU

Colofon

Titel Succesfactoren gemeentelijk milieubeleid

Redactie Claudia Dekkers en Barbara Bouma

In samenwerking met

Marcel Blom
Yvonne Lassooy
Roos Kooiman
Frank ter Beek
Evert Hassink

Uitgave Stichting Natuur en Milieu
12 provinciale Milieufederaties

Datum december 2001

Meer informatie

Stichting Natuur en Milieu
Mw. Roos Kooiman
Donkerstraat 17
3511 KB Utrecht
tel: 030- 2331328
e-mail: r.kooiman @ snm.nl

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door de Nationale Postcode Loterij en het ministerie van VROM.

Koplopers in milieubeleid

Wat is zijn succesfactoren voor een goed gemeentelijk milieubeleid? Deze vraag stond centraal op de werkconferentie 'Koplopers in gemeentelijk milieubeleid' die op 3 oktober 2001 plaatsvond in de Jaarbeurs te Utrecht. Aan het woord kwamen enkele 'koplopers': gemeenten die voorop lopen in hun milieubeleid. En uiteraard vertegenwoordigers van milieuorganisaties. Er werden ervaringen uitgewisseld, succesfactoren benoemd en discussies gevoerd.

De werkconferentie vond plaats in het kader van het project 'Goed gemeentelijk milieubeleid' van het netwerk van milieuorganisaties (Stichting Natuur en Milieu, de twaalf provinciale Milieufederaties en drie grootstedelijke Milieucentra). Verleden jaar heeft het samenwerkingsverband gewerkt aan het opstellen van een gezamenlijke visie. Deze is vastgelegd in het werkdocument 'Goed Gemeentelijk Milieubeleid(splan)'. Het bevat informatie over een goed milieubeleidsproces én over inhoudelijke thema's. Voor beide zijn doelstellingen en ambities geformuleerd. Het Werkdocument wordt op diverse manieren in de praktijk getoetst. Een onderdeel van zo'n praktijktoets was deze werkconferentie.

Samenvatting succesfactoren goed gemeentelijk milieubeleid

Hieronder volgt een samenvatting van de succesfactoren:

Maak milieu concreet en dichtbij

- Hoe dichterbij huis, hoe beter het milieubeleid werkt.
- Investeer in leefbaarheid want ook leefbaarheid zorgt uiteindelijk voor duurzaamheid
- Blijf niet hangen in grootse plannen, maar doe het gewoon

Werk samen

- Durf te kiezen voor samenwerken: met bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, andere overheden, milieuorganisaties en bewoners
- Luister naar elkaar
- Vertrouw elkaar
- Betaal je eigen oppositie

Aan de slag

- Niet steeds opnieuw beleid gaan formuleren, maar aan de slag gaan.
- Beter nu starten met projecten die nog niet 100% duurzaam zijn, dan wachten tot ultieme optimalisatie mogelijk is (en tot die tijd 0% scoren).

Heb zorg voor je organisatie

- Zorg dat je organisatie op orde is en zorg voor voldoende menskracht
- Voorlopers op verschillende plekken nodig in de organisatie: bij het gemeentebestuur, het management en bij de uitvoerders. Een gemotiveerde voorloper als sleutelfiguur is eerder een succesfactor dan een milieubeleidsplan.
- Een milieuwethouder met lef, die lokale netwerken als gelijkwaardige partner beschouwt en de confrontatie met collega's aan durft te gaan.

Met oog op financiering

- Milieubeleid moet tot uiting komen in de gemeentebegroting
- zoek ontwikkelingen en financieringsbronnen waar je op kan meeliften

Draagvlak essentieel

- Draagvlak voor milieubeleid is groter als dit ook vanuit termen als leefbaarheid en duurzaamheid wordt benaderd.
- Kies succesvolle projecten, die vergroten draagvlak

Kansen pakken

- Leer kansen te creëren vanuit een praktische invalshoek:
- Besteed dingen soms uit maar blijf als gemeente eindverantwoordelijke.
- Er kan veel meer dan je denkt

Maak keuzes in beleid

- Ontwikkel een breed gedragen eindbeeld voor de lange termijn, en werk daar in kleine stappen in het hier en nu naar toe. Maak doorkijkjes naar eindbeeld
- Zorg dat beleidsontwikkeling en uitvoering samen opgaan
- Voor gemeenten onder de middelmaat: streef eerst naar een maximale score op één punt, in plaats van op alles middelmatig.

Maak milieu herkenbaar en leuk

- Zorg voor leuke en zichtbare acties en activiteiten
- Geef elkaar schouderklopjes en draag je ideeën uit naar de buurgemeenten.
- Doe zichtbare projecten als springplank naar méér en beter

'Het is een kwestie van de juiste keuzes maken'

Namens de 12 provinciale Milieufederaties en de Stichting Natuur en Milieu heette Vera Dalm (teammanager Schone Stad van de Stichting Natuur en Milieu) de deelnemers hartelijk welkom. Deze ontmoeting tussen milieubeweging en koplopers van gemeenten laat zien dat er veel gemeenschappelijkheid is tussen beiden. Niet alleen op de inhoud van het milieubeleid, maar ook op de vraag hoe je *alle* gemeenten in Nederland tot koploper maakt. Wat zijn de succesfactoren voor gemeentelijk milieubeleid, die ook overdraagbaar zijn aan een grotere groep gemeenten? Is het wellicht een kwestie van de juiste keuzes maken? Deze hypothese werd voorgelegd aan de twee centrale inleiders van de ochtend; Paul van Poppel en Wim van der Ham. Aan de hand van een interactieve presentatie maakten beide heren keuzes ten aanzien van ruimtegebruik, vervoer, waar te wonen en wat te kopen. Al snel bleek dat persoonlijke keuzes (zoals een vrijstaand huis) en het collectieve gevolg (een landschap met allemaal hokjes met daarin een vrijstaand huis) een merkwaardig en niet altijd even wenselijk beeld opleveren. De zaal volgde beide heren met de lach van de herkenning. Keuzes maken werd daarmee het 'Leitmotiv' van de dag.

Tijdens de plenaire inleiding geven wethouder Wim van der Ham van Alkmaar en Paul van Poppel, directeur van de Brabantse Milieufederatie, hun visie weer op gemeentelijk milieubeleid. Conclusie: Hoe dichterbij huis, hoe beter het werkt. En er valt winst te halen uit samenwerking met de milieubeweging.

Goed gemeentelijk milieubeleid betekent de juiste keuzes maken. Dat is iets wat de Alkmaarse wethouder Wim van der Ham beaamt. Samenwerking is daarbij belangrijk. Tussen overheid en maatschappelijke organisaties, maar ook binnen gemeenten, waar de belangen van de verschillende beleidsterreinen nog te vaak tegenover elkaar staan. Doe zoveel mogelijk op wijkniveau, want beter één klein succesvol stapje, dan vele grote die niets opleveren. Het succes valt of staat immers met de eigen verantwoordelijkheid van burgers en bedrijven ten aanzien van het milieu. Hoe dichterbij huis, hoe beter dat werkt. Daarna bepaal je welke kant je op wil. Zorg voor een goede balans tussen *people, planet en profit*. Start dichtbij huis en denk aan leefbaarheid en duurzaamheid. Want juist leefbaarheid zorgt uiteindelijk voor duurzaamheid. Volgens de wethouder wordt dit laatste punt door de milieubeweging onterecht niet genoemd in het Werkdocument Goed Gemeentelijk Milieubeleid(splan).

Aan de slag

Paul van Poppel, directeur van de Brabantse Milieufederatie en voorzitter van het netwerk van twaalf milieufederaties en Stichting Natuur en Milieu, vindt dat er al zoveel over beleid is geschreven en dat het nu hoog tijd is voor gemeenten om aan de slag te gaan. Dat vraagt om een voortvarende aanpak die al begint bij de samenstelling en verdeling van de portefeuilles van gemeentebestuurders. Milieubeleid moet tot uiting komen in de gemeentebegroting, er moet voldoende menskracht zijn en uiteraard een gedreven bestuur. Draagvlak creëer je door openheid te stimuleren, door te bemiddelen, te sturen en door een consistente handhaving. Het gemeentelijk milieubeleid is volgens Van Poppel gebaat bij een constructieve samenwerking met natuur- en milieuorganisaties. Daarnaast moet de milieubeweging de rol van luis in de pels blijven spelen. De samenwerking met gemeenten gaat gelukkig steeds beter. Uiteindelijk is het einddoel van beiden niet verschillend, alleen de weg er naar toe loopt anders.

Over de workshops

Na de plenaire inleiding zijn de deelnemers in drie groepen uiteen gegaan. Per groep hebben telkens drie sprekers een presentatie gegeven. Twee sprekers kwamen uit een 'koploper-gemeente' en lieten zien waarin hun gemeente voorop loopt, wat de succesfactoren zijn en wat de rol van de milieubeweging is. Daarna volgde een presentatie van een vertegenwoordiger van één van de milieuorganisaties over succesvol gemeentelijk milieubeleid. De presentaties werden afgesloten met een discussie tussen de deelnemers, al of niet aan de hand van een aantal prikkelende stellingen.

Workshop 1: Samenwerking tussen gemeente en milieuorganisaties werpt vruchten af

Energiebesparing in Dordrecht

De gemeente Dordrecht heeft de afgelopen jaren flinke resultaten behaald op energiebesparing. Dat toont Gerard Lappee, energiecoördinator bij de gemeente, aan de hand van een aantal projecten. Een daarvan is 'Energiebeheer op afstand', waarbij zo'n 60 gebouwen zijn betrokken, waaronder kantoren, scholen, sporthallen en bibliotheken. Na overleg met de gebruikers is via een computergestuurd systeem de temperatuur in de gebouwen ingesteld. De energiebesparing bedraagt 25%. Toch stelt Lappee dat als het gaat om het stellen van prioriteiten in het beleid, te veel waarde wordt gehecht aan het milieueffect. In dit geval was de succesfactor een gemotiveerde ambtenaar, die anderen weet over te halen aan het project mee te werken. Zo'n sleutelfiguur blijkt vaak belangrijker dan een Milieubeleidsplan. Als faalfactor noemt Lappee de gebrekkige steun die zo'n ambtenaar soms krijgt van het management van de gebouwen. 'Zij denken vaak ten onrechte dat de installateurs de verwarming wel goed zullen afstellen, waar heb je dan een energiecoördinator voor nodig?'

Apeldoorn kiest voor duurzaamheid

In de gemeente Apeldoorn is vooral aandacht voor duurzaamheid. Wethouder Alex Bolhuis en gemeenteambtenaar Ronald Nap geven aan dat duurzaamheid niet alleen het milieu betreft, maar ook veiligheid en leefbaarheid. In Apeldoorn lopen diverse projecten waarbij duurzaamheid een grote rol speelt. Bijvoorbeeld de aanleg van een warmtenet. Dit is in het centrum niet rendabel aan te leggen maar omdat het een belangrijk project is voor de beeldvorming, heeft de gemeente besloten om er risicokapitaal in te steken. Een ander voorbeeld is de verkoop van bedrijfsterreinen, waarbij de gemeente kortingen geeft aan bedrijven als zij werken volgens een duurzame aanpak. Als het gaat om duurzame bedrijvigheid zijn er veel vormen van samenwerking nodig. Zowel binnen de gemeente als extern, zoals met de milieubeweging. De sprekers geven aan dat het met de laatste soms moeilijk is compromissen te sluiten. Zij raden de milieubeweging aan dat het soms beter is samen te werken en zo voor een acht te gaan in plaats van altijd een tien te willen scoren. Hun stelling luidt dan ook: 'liever nu starten met projecten die niet 100% duurzaam zijn en al doende beter worden, dan wachten tot ultieme optimalisatie mogelijk is (en tot die tijd 0% scoren).'

Betaal de oppositie in Groningen

Lucie Gelderblom, directeur van de Milieufederatie Groningen vindt dat gemeenten nog te vaak plannen maken die in een la verdwijnen. Enthousiaste ambtenaren staan vaak alleen, bestuurswisselingen helpen het milieubeleid om zeep en er zijn gemeenten met een goed energiebeleid maar zonder fatsoenlijke milieuvergunningen. Het is belangrijk dat de milieubeweging bij het gemeentelijk beleid wordt betrokken. Betaal de oppositie en durf te kiezen voor samenwerking, stelt Gelderblom. Dat dat werkt blijkt uit de meerjarenovereenkomst die de Groningse milieufederatie heeft gesloten met de stad Groningen. Tegen een financiële vergoeding neemt de federatie een deel van het milieuwerk op zich. Ze vervult voornamelijk een coördinerende rol. Je kunt je natuurlijk afvragen of een overheid zijn eigen oppositie moet inhuren, maar volgens Gelderblom snijdt het mes aan twee kanten. Een goed voorbeeld is de stadsvernieuwing, die ondanks fors wantrouwen bij bewoners toch positieve resultaten heeft opgeleverd: meer leefbare wijken en buurten.

De discussie

De stelling 'Liever nu starten met projecten die niet 100% duurzaam zijn, dan wachten en tot die tijd 0% scoren' prikkelde de deelnemers. De vertegenwoordigers van de gemeenten vinden dat soms te veel naar het milieueffect wordt gekeken. Terwijl wat je eigenlijk wil is dat burgers en bedrijven hun gedrag veranderen ten opzichte van het milieu. Daarom is het beter om je te richten op projecten die succesvol zijn, want die vergroten het draagvlak. Er hoeft echt niet altijd een milieurendement behaald te worden van 100%.

Op sommige vlakken is geen overeenstemming te bereiken tussen gemeente en milieubeweging. Bijvoorbeeld over kippenmestverbranding als vorm van duurzame energieopwekking. Dat is volgens Martin Hoek van Milieufederatie Drenthe niet te verkopen aan de achterban.

Een andere stelling luidde: 'Betaal de oppositie, durf te kiezen voor samenwerking'. Over het wel of niet inhuren van natuur- en milieuorganisaties door gemeenten bestaat onenigheid. Sommige deelnemers zien het als een taak van het gemeentebestuur zelf. Anderen denken dat gemeenten er wel degelijk baat bij hebben om samen te werken. Tegenstellingen tussen gemeenten en milieuorganisaties hoeven geen problemen op te leveren voor samenwerking, zolang ze van meet af aan maar duidelijk zijn.

Workshop 2: Gun alle betrokken een blik in de toekomst, dat motiveert

Zoetermeer houdt het praktisch

Andries Heidema, wethouder milieu in de gemeente Zoetermeer, is voorstander van praktisch milieubeleid. Hij stelt dat gemeenten kansen moeten leren creëren, willen ze een extra stap zetten op milieugebied. In Zoetermeer bijvoorbeeld is in 1999 met behulp van Europese subsidie een energieagentschap opgericht. De gemeente werkt hierin samen met onder andere het energiebedrijf, de woningcorporatie en het bankwezen. Hierbij wordt het product 'energie' als het ware verkocht. Bewoners krijgen een vrijblijvend besparingsadvies van het energiebedrijf. De gemeente subsidieert het advies én de uitvoering van de besparingsmaatregelen. Winst voor alle partijen, want de gemeente levert een bijdrage aan reductie van de CO₂-uitstoot, de bewoners besparen geld uit en het energiebedrijf doet ook goede zaken. De gemeente blijft eindverantwoordelijk, maar de uitvoering is uitbesteed. Wel zijn er, volgens de wethouder, goede prestatie- en monitoringsafspraken gemaakt.

Nijmegen bepaalt zijn einddoel

Jan Luijten van de gemeente Nijmegen gaat uit van de stelling: 'more speed, less haste', ofwel: meer vooruitgang, minder tijdsdruk. Hij is voorstander van 'doorleefde planvorming' waarin planvorming en uitvoering door elkaar heen lopen. Zoals het geval is bij de 'De Blauwe Transformatie', een lange termijnvisie op het waterbeleid van Nijmegen. Hierin staan vooral de mooie en leuke kanten van water centraal, wat zichtbaar wordt gemaakt met de aanleg van fontein en waterstroompjes. Het beleid komt zo dichtbij de bewoners te staan. Volgens Luijten is de gemeente afhankelijk van veel andere partijen. Elkaar vertrouwen vormt daarbij de basis. De truc is om een realistische visie op te stellen waar iedereen het over eens is.. Bepaal het eindbeeld voor over vijftig jaar en zoek vervolgens naar ontwikkelingen die al gaande zijn waarop je een stukje mee kunt liften. In samenwerking met andere gemeentelijke diensten en maatschappelijke partijen wordt nu in kleine projecten naar het eindbeeld toegewerkt. Zo laat je al in een vroeg stadium iets zien en maak je 'doorkijkjes' naar het eindbeeld.

Neem je partners serieus

Nico Papineau Salm, directeur van de Stichtse Milieufederatie, wordt soms doodmoe van grijze muizen die hun nek niet uit durven te steken. Een goede wethouder is een lefgozer, die aanklopt bij de mensen om uit te zoeken wat ze willen weten of vinden en die de confrontatie met zijn collega's aan durft. Volgens Salm wordt de aanwezige expertise op lokaal niveau nog steeds op een verkeerde manier ingezet. Organisaties worden wel uitgenodigd om mee te praten, maar nog te vaak alleen maar om een plan een 'stempel' van bijvoorbeeld de milieubeweging mee te kunnen geven. Wil je echt gebruik maken van de kennis, dan moet je werken aan het opbouwen van een persoonlijk netwerk van deskundigen, die je zo nu en dan om advies vraagt. Laat lokale netwerken dus als gelijkwaardige partner deel uit maken van het (beleids)proces.

De discussie

Wil men een extra stap zetten op milieugebied, dan blijkt uit de voorbeelden dat het hebben van een persoonlijk netwerk én financiële middelen belangrijk is. De 'ritselaars' lijken het het

beste te doen. Volgens Jean Vroemen (Inspectie Milieuhygiëne) onderscheiden koplopers zich van achterblijvers omdat zij de organisatie op orde hebben. Dat is voor kleinere gemeenten met capaciteitsproblemen moeilijker. Tijdsdruk bij het behalen van doelen is iets dat vooral bestuurders ervaren, want zij hebben maar vier jaar om zichzelf te profileren. Scoren kan, reageert Jan Luijten, door beleidsontwikkelingen en uitvoering te combineren. Zo laat je zien wat je doet.

Alex de Bree (gemeente Nieuwegein), geeft aan dat bewoners in de praktijk lastig te bereiken zijn. Ter vervanging van die groep wordt nog al eens een beroep gedaan op natuur- en milieuorganisaties. Tijdens de planvorming moet de nadruk liggen op de inbreng van deskundigen. Volgens Nico Papineau Salm is het raadzaam om specialisten te zoeken die daarnaast ook bewoner zijn. Overige bewoners zouden betrokken kunnen worden in de uitvoeringsfase bij de kleinere projecten, de genoemde doorkijkjes naar het eindbeeld.

Workshop 3: Voorlopers maken van gemeente koplopers in milieubeleid

Fietsstad Veenendaal

Fietsen is de norm, vat Arie de Graaf wethouder Verkeer en Vervoer van Veenendaal, het mobiliteitsbeleid samen. Dankzij 30 jaar consistent fietsbeleid is Veenendaal zelfs verkozen tot Fietsstad 2000. Volgens de wethouder niet vanwege grootse plannen, maar door gewoon te doen. Veenendaal is met recht een koploper, want drie decennia geleden was fietsen nog helemaal geen milieu-item. Nu ligt er een comfortabel en veilig fietspadennetwerk, fietsers hebben overal voorrang en er zijn goede stallingen. Dankzij een bepaling in de gemeentelijke bouwverordening komen er in alle nieuwe gebouwen fietsenstallingen. Ook wordt veel aandacht besteed aan educatie over verkeersveiligheid op lagere en middelbare scholen. Door goed te luisteren tijdens spreekuren en gesprekken met de politie en de fietsersbond, ontstaat er een steeds beter fietsbeleid.

Dat kost geld, maar volgens De Graaf nog altijd minder dan autovoorzieningen. Ook stelt hij dat stedenbouwkundige praktijk vaak een panorama vol blik oplevert. Goed fietsbeleid helpt juist bij het terugdringen van de auto uit het straatbeeld.

Haren constant in beweging

De gemeente Haren wil dat in 2020 tien procent van het totale energieverbruik uit duurzaam opgewekte energie bestaat. Om uit te zoeken of dit haalbaar is heeft Novem een 'duurzame energiescan' uitgevoerd. Volgens Wethouder Michiel Verbeek komt hieruit naar voren dat Haren maar liefst 174,5% van haar energiebehoefte duurzaam op kan wekken. Conclusie: Er kan veel meer dan je denkt. Daar houden de plannen van Haren niet mee op. De gemeente gebruikt al groene stroom en op de parkeermeters staan zonnepanelen. Ook het groen in Haren wordt ecologisch beheerd en binnenkort komt er een eco-zorgboerderij met biomassacentrale. Milieubeleid moet volgens Verbeek leuk zijn: Leuke acties en activiteiten zijn noodzakelijk. Belangrijke succesfactor binnen de organisatie is dat er voorlopers zijn op drie plekken: in het gemeentebestuur, het management en bij de uitvoerders.

Beloon gemeenten als die iets extra's doen

Volkert Vintges (directeur Gelderse Milieufederatie) geeft aan dat wat betreft milieubeleid de afgelopen decennia veel is bereikt. Toch kan er nog aardig wat worden verbeterd. De milieubeweging onderschrijft de grote lijnen van het NMP4, maar is ongerust over de uitvoering. Plannen voor de korte termijn ontbreken, er zijn geen tussendoelen geformuleerd en de rol van de burger is onduidelijk. De directeur pleit voor een beleid waarbij gemeenten beloond worden als ze iets extra's doen op milieugebied. Maar ook ziet hij graag ondergrenzen voor gemeenten die de kantjes er vanaf lopen. Bovendien schuift het rijk de problemen door naar de gemeenten zonder ze te belonen. Zo motiveer je ze niet om milieubeleid uit te voeren. Ook hebben veel kleine gemeenten gewoonweg niet de capaciteit voor goed milieubeleid en handhaving ervan. De kansen liggen nu bij de gemeenten die zich in de middenmoot bevinden. Vintges meent dat samenwerking tussen gemeenten noodzakelijk is, maar ook met milieu- en andere belangengroepen. Elkaar een schouderklopje geven is goed, stelt hij, maar draag je ideeën ook bij de buurgemeenten.

De discussie

De vraag waarover men aanvankelijk discussieert is waarom een gemeente voor een bepaald

beleid kiest. In Veenendaal was de keuze voor de fiets logisch: iedereen was inmiddels vertrouwd geraakt met het fietsbeleid en er was ook geld voor beschikbaar. Ook voor de toekomst, want er worden nu al fietstunnels gebouwd waar pas over jaren gebruik van gemaakt zal worden. Samenwerking vinden veel deelnemers belangrijk, ook binnen de eigen gemeenten, maar de praktijk blijkt weerbarstiger. In Utrecht blijkt dat diensten elkaars expertise niet of nauwelijks inhuren, zo meldt Roland Pereboom van het Milieucentrum Utrecht. In de Vinex-locatie Leidsche Rijn ontbreekt een duurzaamheidsmanager die er voor zorgt dat de bedachte milieuplannen ook worden uitgevoerd. De deelnemers aan de workshops concluderen dat enthousiasme in de organisatie en commitment in de hele lijn essentieel zijn.

Plenaire afsluiting

De verschillende petten van de milieubeweging én gemeenten

Na afloop van de workshops kwamen alle deelnemers nogmaals bij elkaar om de besproken thema's door te nemen. Onder leiding van Vera Dalm (teammanager Schone Stad, Stichting Natuur en Milieu) werd er een aantal discussiepunten uitgelicht.

Allereerst was daar het onderscheid tussen de stelling dat het beter is op veel dingen een zeven te scoren, dan op één onderdeel een tien. Daartegenover stond de stelling dat je beter op één punt maximaal kunt scoren, in plaats op vele punten middelmatig. Die laatste stelling vonden de aanwezigen meer van toepassing op gemeenten die net onder de middelmaat zitten wat betreft milieubeleid, en niet op koplopers. Sommigen waren van mening dat het soms belangrijk is om een duidelijke keuze te maken. Met een goed project maak je anderen enthousiast en van daar uit breid je het dan uit. Ook rees de vraag of men liever maatregelen met het hoogste milieurendement kiest of maatregelen die goed zichtbaar zijn voor het publiek. Voor wethouder Van der Meule uit Leidschendam telt zichtbaarheid mee, maar is het geen doel op zich. Zijn collega uit Haren, Verbeek, vindt juist dat een zichtbaar project als springplank kan dienen voor een plan dat uiteindelijk meer milieurendement oplevert.

De rol van de milieubeweging

De vraag is wat de rol van de milieubeweging bij het gemeentelijke milieubeleid moet zijn. Moet de milieubeweging op doelen en ambities inzetten, of zich juist met de uitvoering bezighouden? Heidema, wethouder in Zoetermeer, vindt dat de milieubeweging niet als 'luis in de pels' moet dienen, maar juist creativiteit op uitvoeringsniveau moet leveren. Wethouder Verbeek uit Haren zegt absoluut geen moeite te hebben met wisselende rollen van de milieubeweging. Als per beleidsonderdeel maar telkens duidelijk is om welke rol het dan gaat. Tot slot wees Paul van Poppel (directeur BMF) er op dat het dan wel van twee kanten moet komen, want ook gemeenten dragen soms verschillende petten.

Deelnemers werkconferentie

Naam	Functie	Organisatie
Auwema Dhr. R.	Hoofd afdeling gemeenten	Regionale Milieu- inspectie Noord
Baas, Dhr. H.J. de	Beleidsmedewerker	Stichting Natuur en Milieu
Bannink, Mw. H.E.	Sectormanager Milieu	Gemeente Leeuwarden
Beek, Dhr. F. ter	Medewerker Gemeentelijk Milieubeleid	Milieufederatie Zuid- Holland
Blom, Dhr. M.	Medewerker Gemeentelijk Milieubeleid	Stichtse Milieufederatie
Boersma, Dhr. R.B.	Wethouder VROM	Gemeente Wûnseradiel
Bolhuis, Dhr. C.A.P.	Wethouder Milieu	Gemeente Apel- doorn
Bree, Dhr. A. de	Beleidsmedewerker	Gemeente Nieuwegein
Brinks, Dhr. H.	Medewerker Gemeentelijk Milieubeleid	Friese Milieu- federatie
Buijs, Mw. C.	Medewerker Gemeentelijk Milieubeleid	Zeeuwse Milieu- federatie
Dalm, Mw. V.	Teammanager	Stichting Natuur en Milieu
Gelderblom, Mw. L.	Directeur	Milieufederatie Groningen
Goinga, Mw. B.	Vakspecialist Bestuurs- zaken	Regionale Milieu- inspectie Noord- West
Graaf, Dhr. A. de	Wethouder V&V	Gemeente Veenendaal
Graaff, Mw.M.	Wethouder VROM	Gemeente Heumen
Ham, Dhr.W.B. v.d.	Wethouder V&V	Gemeente Alkmaar
Hannesen, Dhr. H.	Hoofd afdeling gemeenten	Regionale Milieu-

		inspectie Oost
Hassink, Dhr. E.	Medewerker Gemeentelijk Milieubeleid	Milieufederatie Flevoland
Heidema, Dhr. A.P.	Wethouder Milieu	Gemeente Zoetermeer
Heijden, Mw. A.J. v.d.	Beleidsmedewerker	Natuur en Milieu Overijssel
Hoek, Dhr. M.	Medewerker Gemeentelijk Milieubeleid	Milieufederatie Drenthe
Hoff, Dhr. E.	Beleidsmedewerker	Gemeente Dordrecht
Jansen, Dhr. J.	Medewerker Gemeentelijk Milieubeleid	Milieufederatie Noord Holland
Knegt, Dhr. N. de	Directeur	Milieucentrum Rotterdam
Kooiman, Mw. R.A.	Beleidsmedewerker	Stichting Natuur en Milieu
Kruijff, Dhr. K. de	Wethouder Milieu	Gemeente Leusden
Laptee, Dhr. G.M.	Energiecoördinator	Gemeente Dordrecht
Lassooy, Mw. Y.	Beleidsmedewerker	Stichting Natuur en Milieu
Luijten, Dhr. ir. J.E.F.	Bureau DO	Gemeente Nijmegen
Meule, Dhr. M. v.d.	Wethouder Milieu	Gemeente Leidschendam
Mulders, Mw. C.	Medewerker Gemeentelijk Milieubeleid	Milieufederatie Limburg
Oetelaar, Dhr. G. v.d.	Wethouder Milieu	Gemeente Boxtel
Okhuysen, Dhr. M.	Teamleider Duurzame Ontwikkeling	Gemeente Breda
Nap Dhr. R.	Beleidsmedewerker	Gemeente Apeldoorn
Salm, Dhr. N.	Directeur	Stichtse Milieufederatie

Pereboom, Dhr. R.	Directeur	Milieucentrum Utrecht
Poppel, Dhr. P. van	Directeur	Brabantse Milieufederatie
Reenen, Dhr. J. van	Hoofd Milieu, cluster Wijk- en Stadszaken	Gemeente Delft
Roermund, Dhr. T. van	Beleidsmedewerker	VNG
Verduin Dhr. P	Beleidsmedewerker	Miliedienst Regio Alkmaar
Smolders, Dhr.	Hoofd afdeling V&V	Gemeente Veenendaal
Steen, Dhr. F. v.d.	Directeur	Haags Milieucentrum
Struick, Dhr. R.	Beleidsmedewerker	Gemeente Texel
Verbeek, Dhr. M.	Wethouder Milieu	Gemeente Haren
Verkoelen, Mw. E.	Directeur	Zuid-Hollandse Milieufederatie
Spierings Mw. A..	Medewerker Gemeentelijk Milieufederatie	Brabantse Milieubeleid
Vintges, Dhr. V.	Directeur	Milieufederatie Gelderland
Vroemen Dhr. J.	Adjunct inspecteur	Inspectie Milieuhygiëne Zuid
Winkler, Dhr. T.	Managementbureau	Stichting GIDO
Wolsink, Dhr. J.	Medewerker Gemeentelijk Milieubeleid	Gelderse Milieufederatie